

Asia: VN/34680/2022

Lausuntopyyntö Oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista

Lausunnonantajan lausunto

1. Kommentit alatyöryhmän 1. Rikollisuus ja rikosasioiden käsittely sekä rangaistukset ja niiden täytäntöönpano ehdotuksista

-

2. Kommentit alatyöryhmän 2. Siviiliasioiden käsittely, sovittelu ja vaihtoehtoiset riidanratkaisukeinot ehdotuksista

Kuluttajaliitto ry (jälj. "Kuluttajaliitto") kiittää mahdollisuudesta lausua oikeuslaitostyöryhmän toimenpide-ehdotuksista ja keskittyy lausunnossaan erityisesti alatyöryhmän 2 toimenpide-ehdotuksiin.

Kuluttajaliitto kannattaa alatyöryhmän esittämiä tavoitteita joutuisasta, varmasta, kohtuuhintaisesta ja laadukkaasta tuomioistuimesta. Kuluttajaliiton neuvonnassa esiin tulevista tuomioistuinkäsittelyyn liittyvistä haasteista korostuu erityisesti korkeat oikeudenkäyntikustannukset. Kustannusten korkeuden lisäksi myös niiden kokoluokan arvaamattomuus ja asianosaisten huonot mahdollisuudet vaikuttaa kustannusten määrään nostavat Kuluttajaliiton näkemyksen mukaan kynnystä riita-asioiden vireillepanoon. Myös käsittelyjen pitkäkestoisuus on merkittävä ongelma, joten tavoite tuomioistuinkäsittelyiden joutuisuuden parantamisesta on kannatettava.

Kuluttajaliitto kannattaa tuomioistuimen roolin pelkistystä. Sen sijaan, että hakemusluontoisia asioita käsitellään tuomioistuimissa, tulisi ne ohjata niistä vastaaville viranomaisille. Toisaalta erityisesti esimerkiksi velkojen perimiseen liittyvissä asioissa on huomioitava asianosaisten oikeusturvaan liittyvät seikat ja se, milloin kysymyksessä on aidosti riidaton asia, ja milloin taas tämän seikan varmistaminen vaatii tutkintaa ja oikeudellista harkintaa. Lähtökohtaisesti Kuluttajaliitto kuitenkin kannattaa esimerkiksi riidattomien velkomusten, avioeroasioiden sekä asiakirjojen kuolettamiseen liittyvien toimien siirtämistä toiselle viranomaiselle. Tällä tavoin voidaan pyrkiä kohdistamaan tuomioistuimen voimavaroja riitoihin, joissa on tarve oikeudellisen päätöksen saamiselle sekä asian tutkimiselle.

Muutoksenhaun osalta Kuluttajaliitto kannattaa käsittelyjen keskittämistä ensimmäiselle oikeusasteelle sekä hovioikeuksien toimimista muutoksenhakuinstansseina. Korkeimman oikeuden tuleekin käsitellä vain asioita, joiden osalta käsittelylle on laissa mainittu perustelu tai syy. Kuluttajaliitto haluaa kuitenkin korostaa ennakkoratkaisujen merkitystä lainkäytön yhtenäisyyden ja ennakoitavuuden kannalta. Näin ollen kynnyks antaa ennakkopäätöksiä ei saa nousta liian korkeaksi ja ennakkoratkaisujen saamista tulevaisuudessa on pyrittävä tukemaan tuomioistuinjärjestelmän ja prosessisääntöjen kehittämisen yhteydessä. Monet siviilioikeudelliset kysymykset ovat vailla nimenomaista lainsäädäntöä, joten ne voivat nojata esimerkiksi alalla yleisesti tunnettuihin käytäntöihin. Koska etenkin siviiliasioissa oikeudenkäynnin hyödyntämiselle koetaan olevan korkea kynnyks, saattaa ennakkopäätöksissä olla monillakin osa-alueilla puutoksia. Kuluttajaliiton näkemyksen mukaan esimerkiksi asunto-osakeyhtiölain soveltamisen osalta ennakkoratkaisut voisivat selventää oikeustilaa.

Kuluttajaliitto kannattaa velkajärjestelyn menettelyn keventämistä. Velkajärjestelyyn pääsemistä tilanteissa, joissa sen edellytykset täyttyvät, on edistettävä ja helpotettava. Velkajärjestelyyn oikeutettu velallinen hyötyy erityisesti siitä, jos päätös velkajärjestelyyn pääsemisestä sekä maksuohjelman vahvistus tapahtuvat tehokkaasti ja mahdollisimman nopeasti. Loppujen lopuksi on myös velkojien etu, jos pahimmassa velkakuopassa olevat velkaantuneet saadaan nopeasti kohti takaisin oman talouden hallintaa. Velkajärjestelyn siirtäminen ulosottoviranomaisen ja talous- ja velkaneuvonnan hoidettavaksi voi olla järkevää siitäkkin syystä, että erityisesti talous- ja velkaneuvonnassa on hyödynnettävissä suuri määrä kokemusta ja tietoa velkajärjestelystä sekä siihen pääsemisen edellytyksistä. Lisäksi velkajärjestelyyn pääsevät ovat luultavasti jo valmiiksi olleet talous- ja velkaneuvonnan asiakkaita, jolloin heidän tilanteensa selvittämistä voidaan helposti jatkaa saman viranomaisen sisällä.

Riita-asioiden vaihtoehtoisen käsittelyn osalta Kuluttajaliitto ymmärtää tarpeen tehostaa erityisesti kuluttajariitalautakunnan toimintaa ja säästää siltä osin resursseja esimerkiksi kehittämällä muitakin riidanratkaisumenetelmiä. Kuluttajaliiton näkemyksen mukaan erityisesti asumiseen liittyvissä asioissa, oikeudenkäyntikulujen ollessa arvaamattomia ja oikeudenkäynnin kesto pitkä, ainoa todellinen riidanratkaisuvaihtoehto on kuluttajariitalautakunta. Koska kuluttajariitalautakunnan resurssit eivät kuitenkaan tällä hetkellä riitä kaikkien asioiden käsittelemiseen kohtuullisessa ajassa, on tärkeää pyrkiä löytämään vaihtoehtoisia riidanratkaisumenetelmiä kuitenkin siten, ettei esimerkiksi vuokra-asumiseen tai taloyhtiön sisäisiin riitoihin liittyviä riita-asioita jätetä näiden kevyempien menettelyjen ulkopuolelle. Kuluttajaliitto painottaa, että vaihtoehtoisten riidanratkaisumenetelmien tulee olla aidosti toimivia sekä todellisuudessa kattaa kaikki ne siviiliasioiden osa-alueet, joita kuluttajariitalautakunnankin toimialaan kuuluu.

Kuluttajaliiton näkemyksen mukaan taloudelliselta arvoltaan pienissä riidoissa tulisi ottaa käyttöön pienriitamenettely, jossa osapuolten oikeudenkäyntikuluvastuita on rajattu. Julkisessa keskustelussa on myös tuotu esille näkökulmia, joiden mukaisesti esimerkiksi alle 20 000 euron riidoista ei olisi järkevää lähteä oikeuteen. Kysymys ei siis ole enää vain pelkästään oikeudenkäyntikynnyksestä pienten riitojen osalta, vaan tavalliselle kansalaiselle myös suuremman taloudellisen arvon omaavien

riitojen ratkaisusta. Pienriitamenettely antaisi siis pieni- ja keskituloisille tosiasiallisen mahdollisuuden saattaa heille taloudellisesti merkittävät riidat tuomioistuimen ratkaistaviksi.

Mahdollisuus saattaa pienet riidat kohtuullisilla kustannuksilla tuomioistuimen ratkaistaviksi vahvistaa myös vaihtoehtoisten riidanratkaisuelinten (kuten kuluttajariita-, vakuutus- ja pankkilautakunnan) ratkaisujen vaikuttavuutta. Käytännössä esimerkiksi sähköyhtiöt ovat julkisesti antaneet ymmärtää, etteivät ne ole halukkaita noudattamaan kuluttajariitalautakunnan ratkaisuja. Tällä hetkellä on myös sellainen tilanne, ettei esimerkiksi kuluttajariitalautakunta voi antaa ratkaisua tilanteessa, jossa tulisi järjestää suullinen käsittely ja todistelua. Pienriitamenettelyssä voitaisiin mahdollisesti ratkaista myös tällaiset asiat. Lisäksi pienriitamenettelyssä syntyvä oikeuskäytäntö selkiyttäisi laintulkintaa sellaisissa asioissa, joista nykyään ei ole oikeuskäytäntöä. Tällaisia voivat olla jo edellä mainitut asumiseen liittyvät kysymykset sekä yksityishenkilöiden välisiin kauppoihin liittyvät asiat.

Sovittelun osalta Kuluttajaliitto kannattaa erityisesti siitä varmistumista, että sovittelumahdollisuudet selvitetään mahdollisimman kattavasti jo ennen asian vireille tuloa. Sovittelua on tarjottava osana prosessia. Sovittelun kustannukset eivät saa myöskään nousta liian korkeiksi, vaan sen tulee olla aidosti edullinen vaihtoehto molemmille osapuolille ottaen huomioon myös, ettei oikeusturvavakuutuksista välttämättä korvata oikeudenkäyntikuluja täysimääräisinä, jos asia päättyy sovintoon. Uudistuksen yhteydessä voitaisiinkin tarkastella myös oikeusturvavakuutuksia sekä sitä, ohjaavatko ne tällä hetkellä riittävästi sovittelumenettelyn käyttöön.

Kuluttajaliitto kannattaa oikeudenkäynnin kulujen kohtuullistamista sekä kuluriskin vähentämistä. Tällä hetkellä oikeudenkäyntien kalleuden lisäksi ongelmallista on sekin, ettei lopullisiin kustannuksiin voi välttämättä itse vaikuttaa, eikä niiden lopullista suuruutta ole helppoa arvioida. Kuluttajaliiton näkemyksen mukaan oikeuksiin pääsemistä voitaisiin helpottaa säätämällä oikeudenkäyntikulukatosta. Lisäksi oikeudenkäynnin vaiheiden hinnoittelu tulisi olla läpinäkyvää ja mahdollisen oikeudenkäynnin lopulliset kustannusperusteet osapuolten ennalta tutustuttavissa. Avoimuus oikeudenkäyntien hinnoittelussa auttaisi arvioimaan tulevan oikeudenkäynnin kannattavuutta ja kokonaiskustannuksia. Olisi myös harkittava oikeudenkäyntikulujen perimistä ainakin osittain jo etukäteen, sillä tällä tavoin saatettaisiin voida ennalta ehkäistä oikeudenkäynnin hyödyntämistä kiusantekoon tai pelkästään toisen vahingoksi.

Kuluttajaliitto kannattaa digitalisaation edistämistä tuomioistuimissa, jotta digitalisaation taso olisi niissä sama kuin muissakin viranomaisissa sekä yhteiskunnassa yleisestikin. Digitalisaatio tarjoaa mahdollisuudet toiminnan tehostamiseen, kulujen pienentämiseen sekä käsittelyaikojen lyhentämiseen. Sen edistämisen ohella on kuitenkin huomioitava myös ne tahot, jolle digitaalisten välineiden ja ohjelmien käyttö ei ole mahdollista tai tuottaa keskimääräistä suurempia hankaluuksia. Digitalisaatiota on kehitettävä ottaen samalla huomioon jokaisen oikeusturvan toteutuminen. Onkin tärkeää, että asianosaisille tarjotaan digitaalisten järjestelmien ohella myös keinot selvittää itseään koskevia asioita muilla tavoilla. Oikeusturvan saaminen ei saa riippua esimerkiksi siitä, onko osapuolella pääsy digitaaliselle laitteelle tai osaako tämä käyttää niitä yhtä hyvin kuin vastapuoli.

Digitaalisten menetelmien tukena voidaan käyttää esimerkiksi tekoälyllä tuettuja ohjeita, tukiohjelmia ja neuvontaa, mutta asianosaisen tulee tarvittaessa saada tuomioistuimelta myös luonnollisen henkilön opastusta oman asiansa hoitamisessa. Digitaalisten palvelujen sekä erityisesti digitaalisen prosessin käyttö tulee perustua osapuolten valintaan, mutta niiden valitsemiseen voidaan ohjata tarjoamalla kattavasti tukea ja apua digitaalisten ohjelmien käyttöön.

3. Kommentit alatyöryhmän 3. Hallinto-oikeudelliset asiat ja erityistuomioistuinasiat ehdotuksista

-

4. Kommentit alatyöryhmän 4. Oikeudellinen neuvonta ja avustaminen ehdotuksista

-

5. Kommentit alatyöryhmän 5. Täytäntöönpano ja Ulosottolaitoksen toiminta ehdotuksista

-

6. Kommentit alatyöryhmän 6. Hallinto-, henkilöstö- ja koulutusasiat ehdotuksista

-

7. Muita huomioita Oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista

-

Pesonen Tiia
Kuluttajaliitto ry, Konsumentförbundet rf - Varsinainen vastuvalmistelija
Timo Niemi, juristi